

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора педагогічних наук, професора Андрощук Ірини Василівни
на дисертаційне дослідження Афонченко Марини Вадимівни
на тему «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку
соціальної компетентності учнів профільних шкіл»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами.

Реалізація нової освітньої парадигми в Україні, кардинальні зміни мети та змісту вітчизняної освіти, абсолютизація ціннісних положень, принципів гуманізації та демократизації, тісно пов'язані з послідовною реалізацією компетентнісного підходу, що забезпечує формування особистості, здатної повною мірою реалізуватися в різних сферах життя. У цьому контексті особливої ваги набуває формування соціальної компетентності особистості учнів закладів загальної середньої освіти. Саме соціальна компетентність учнів є тим чинником, що спрямовує процес їхньої соціалізації, пошук свого місця в соціумі, адаптацію до його вимог та умов, дає змогу само реалізуватися в суспільстві. Сформована соціальна компетентність учня позиціонує його як відкрити до спілкування й суспільства особистість, готову правильно діяти в різних ситуаціях, сприймати, осмислювати й транслювати соціальну інформацію. Цей процес є складним і реалізується на уроках з різних навчальних предметів, зокрема і під час вивчення іноземної мови. Тому постає необхідність у підготовці майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів. Важливість цієї проблеми регламентована положеннями Законів України «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами 2018 р.), «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.); «Концепції «Нова українська школа» (2016 р.); Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 роки» (2014 р.); «Концепції профільного навчання у старшій школі» (2013 р.), «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.); «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» (2003 р.); «Концептуальних засадах державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти» (2019 р.), «Національній програмі вивчення та популяризації іноземних мов «Speak Global – go Global» (2016 р.); «Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (2018 р.); «Професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020 р.) та інших нормативних документів і постанов. У цьому

контексті дослідження Афонченко Марини Вадимівни є актуальним, а його результати прогностичними. Зазначимо, що актуальність дослідження Афонченко Марини Вадимівни посилюється виділеними суперечностями й важливістю їх розв'язання. Тому актуальність теми не викликає сумнівів.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30.10.2020 р.).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою подання поняттєвого апарату дослідження: об'єкта, предмета, мети дослідження, послідовним розв'язанням поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази, широкою апробацією дослідження: наукові положення, результати дослідження апробовані науково-практичних конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл (оновлення змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; активізація практичних здібностей щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за допомогою використання педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл); розроблено структурно-функційну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; *уточнено* зміст ключових понять «підготовка майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності», «готовність майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл»; «соціальна компетентність учнів профільних шкіл»; *удосконалено* компонентну структуру готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл (когнітивний, діяльнісний, особистісний компоненти), критерії (пізнавально-змістовний, операційно-поведінковий, мотиваційно-ціннісний) й показники; зміст фахової підготовки майбутніх учителів ІМ;

діагностичний апарат для з'ясування стану готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про зміст і структуру соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; особливості організації профільного навчання в старшій школі; положення щодо використання компетентнісного підходу.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що підготовлено та впроваджено в систему професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Практичний курс іноземної мови», «Методика викладання іноземної мови у профільній та вищій школі» з урахуванням особливостей розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл. Запропоновано систему педагогічних задач різних рівнів складності для набуття вмій і навичок розв'язувати типові та нестандартні ситуації для розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл, які представлено у практикумі для студентів спеціальності «Середня освіта. Мова і література (англійська)».

Отримані результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі ЗВО, а також закладів післядипломної освіти під час викладання курсів педагогічної майстерності для вчителів іноземної мови, основ наукового дослідження, методики викладання іноземних мов, лінгводидактики, педагогіки, вибіркового навчальних курсів, спецкурсів, тренінгів, організації педагогічної практики, а також у дослідженнях теорії й методики професійної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету (довідка № 52 від 06.12.2023 р.), Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (довідка № 59-1/2023 від 15.05.2023 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1933/33-03 від 05.12.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/31 від 29.11.2023 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1775/01 від 30.11.2023 р.).

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (274 найменування, із яких – 38 іноземною мовою), 7 додатків. Загальний обсяг дослідження – 265 сторінок, основна частина становить 158 сторінок. Дисертація містить 10 таблиць і 12 рисунків.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі правильно, чітко й конкретно виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й

завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а здійснений огляд проблеми дозволив представити здобуті результати.

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл» за результатами аналізу наукових джерел встановлено, що проблема підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл обумовлена необхідністю цілісної реалізації Концепції нової української школи та концепції розвитку педагогічної освіти, а також глобалізаційними та інтеграційними процесами в Україні.

Наукову цінність становлять результати аналізу праць зарубіжних джерел у галузі освітніх та педагогічних наук, які дали змогу стверджувати, що національні освітні системи, зокрема підготовка майбутніх вчителів іноземних мов, відзначаються меншою увагою до аспектів розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл у порівнянні із західними практиками.

Осмислюючи сутність поняття «соціальна компетентність учнів профільних шкіл» визначено як особистісну характеристика учня, що охоплює здатність до співпраці в групі та колективі; готовність визначати цілі, ефективно й відповідально діяти згідно із соціальними ролями та функціями; уміння планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій засобами іноземної мови; здатність керувати емоційним станом та бути лідером; уміння комунікувати в команді та розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності потрактована як послідовний та цілісний процес, спрямований на формування системи спеціальних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, які сприятимуть успішному виконанню професійних функцій щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

Афонченко М.В. чітко визначено авторське розуміння поняття «готовність майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл», яке потрактовано як інтегративну властивість особистості майбутніх учителів іноземної мови, що засвідчує педагогічну майстерність, грамотність, професійну сформованість умінь застосовувати різноманітні форми, методи й технології у своїй професійній діяльності для розвитку соціальної компетентності в учнів профільної школи, а також розуміння необхідності виявляти ініціативу та креативне мислення. Визначено основні компоненти (когнітивний, діяльнісний, особистісний), критерії (пізнавально-змістовний, операційно-поведінковий, мотиваційно-

ціннісний), показники, що з них виходять, та рівні (низький, середній, високий) їхньої готовності.

У другому розділі «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл» обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; розроблено структурно-функційну модель підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл

Обґрунтовано й схарактеризовано педагогічні умови майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл: оновлення змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл; активізація практичних здібностей щодо розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл за допомогою використання педагогічних задач різного типу; формування мотивації майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

Наукову й практичну цінність становлять визначені ключові методичні аспекти, що використані для підготовки майбутніх учителів іноземної мови: розроблення навчально-методичних матеріалів для дисциплін «Педагогіка», «Методика викладання іноземної мови», «Практичний курс іноземної мови», «Вступ до спеціальності», «Методика викладання іноземної мови у профільній та вищій школі» із доступним викладом теоретичних знань; формулювання педагогічних задач як частини навчально-методичного матеріалу для розвитку практичних навичок студентів; застосування інноваційних технологій через виконання студентами практичних індивідуальних і групових завдань та проєктів.

Для поліпшення якості підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл розроблено структурно-функційну модель, що містить три блоки (теоретико-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний) та охоплює всі необхідні елементи. Результат реалізації моделі – позитивна динаміка у компонентах готовності майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл» описано організацію педагогічного експерименту; проаналізовано результати формульованого етапу експерименту; підтверджено ефективність і дієвість

педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл.

Ефективність і дієвість виокремлених педагогічних умов підтверджена результатами дослідницько-експериментальної роботи. Проведення формувального етапу експерименту засвідчило позитивну динаміку в експериментальній групі. Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних верифіковані з використанням непараметричного критерію Пірсона χ^2 та методу кореляційного аналізу. Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність й ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільних шкіл, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні наукові результати дослідження висвітлено у представлено у 12 публікаціях, із них: 4 статті у фахових виданнях України (категорія Б), 7 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів, практикум.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію привертаємо увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. У контексті вимог Концепції нової української школи та особливостей педагогічної діяльності доцільно було б перелік принципів підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку в учнів профільної школи соціальної компетентності доповнити спеціальними принципами, які відображають особливості професійної діяльності саме вчителів іноземної мови.

2. На рис. 2.6 Структурно-функційну модель підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності в учнів профільної школи варто було б зобразити більш чіткіше із відображенням логічних взаємозв'язків між кожним блоком та його елементами.

3. Характеризуючи реалізацію педагогічних умов, доцільно було звернути увагу на педагогічну практику, як одну із важливих форм підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку в учнів профільної школи соціальної компетентності.

4. Автор акцентує увагу на необхідності розуміння майбутніми учителями іноземної мови такого поняття як «педагогічний імідж». На наше переконання, робота б тільки збагатилася якби автор більш детально висвітлив яким чином студенти вивчали цю інформацію.

5. У дисертаційному дослідженні, на нашу думку, доцільно було ширше схарактеризувати значення та особливості використання педагогічних задач для підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Рецензована робота є завершеною, самостійною науковою працею, що містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне і практичне значення, що свідчить про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності та особистий внесок здобувача у вирішення проблеми підготовки майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл.

Дисертаційне дослідження Афонченко Марини Вадимівни на тему «Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до розвитку соціальної компетентності учнів профільних шкіл», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 та рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді й присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету

Ірина АНДРОЩУК

Підпис Ірини Андрощук засвідчую

Проректор з наукової роботи

Олег СИНЮК